

!! نشریه دانشکده ادبیات
!! و علوم انسانی دانشگاه تبریز
!! سال ۴۶، پائیز ۱۳۸۲
!! شماره مسلسل ۱۸۸

بازتاب آگاهیهای تاریخی از اروپا در شعر فارسی (از قرن ششم تا قرن دوازدهم هجری)*

مقصود علی صادقی**
!!E-mail: msadegi@tabrizu.ac.ir
!!

!!! !!!

!!!!!!!
!!!!!!!
!!!!!!!
!!!!!!!
!!!!!!!
!!!!!!!
!!!!!!!

!!

!!!!!!! اروپا، فرنگ، فرنگی، کفر، غزا، قید فرنگ، صورت فرنگ.

*- تاریخ وصول ۸۲/۵/۷ پذیرش نهایی ۸۲/۹/۲۲
**- استادیار گروه تاریخ دانشگاه تبریز

!!!! ! !!

!!!!!!!š ! !! !! !! !! !!!š ! !! !! !! !!!!!

!!! !!!!!!! !!!!!!! !! !! !!!!!!! !!

!!!Ď•Ō !•ĎŌ• ! !!!

!!! 00!!!! ! !!!! 00!!!! !!!!! !! 00!!!! 00!

!! !!!!! ! 0!!!! !!!!!!! 00!!! !!!!!!! !! 00!

!!!Ď•Ń•Ď !•ĎŃ• ! !!!

!!!! !!!!! ! ! ! !

!!! !!!!! 00! !! !!!!! !!!!! !!!!! 0! !! 00! !!

!! !!!!! 00!!! ! !!! 00!! !!!!!!! 00!!!! !!!!!

!!!ŃŃ•Ď !•ĎŃŃ• ! !!! ! ! ! !

! ! ! ! ! ! ! !

!!ž !!!!! ! !!!!!!! 00!!!!!! !! 00! !! 00!!!

! !!!! !! !! 0!!!! !!!!!!! 00!!!!!! 00!!!! 00!! !! 00!

!!!Ď•Ō•Ń !•ĎŌ• ! ! !

حسین بیگ تهرانی معاصر نصر آبادی،ضمن بکارگیری همین مضمون، سرخ رویی
فرنگیان را نیز با اصطلاح «لاله رنگ» یاد آوری می کند (متی، ۱۹۹۸، ۲۳۱):

! 00!!!! 00!!! !! 00!!!!!! ! 00!!!! 00! !!!!! !! !! 00!!!!!! 000!

!!! !!!!! !! !!!!!!! 00!!!! 00! !! 000! !!! 00!!!! !!!!!!! !!!!!!! !! ! 0!!

!!!Ď•Ō•Ď !•ĎŌ• ! !!!!! ! ! !

!!

!!

!!

!!

!!

آوردند که ایرانیان آن را نخست «شیشه فرنگ» و سپس عینک نامیدند . انعکاسی از این رخداد را در شعر شاعران قرن نهم هجری به بعد می توان دید . عبدالرحمن جامی از جمله نخستین شاعران ایرانی است که از این رهاورد فرنگیان یاد می کند:^(۲)

!!!! !!!!!! !!!!!!! !!!!!!! !!!!!!! !!!!!!! !!!!!!! !!!!!!! !!!!!!! !!!!!!!

!!! !!!!!!! !!! !

افزایش برخوردارها و پیوندهای ایرانیان با اروپاییان در عصر صفوی باعث شد تا برای نخستین بار مضامینی نو و قابل توجه مرتبط با فرنگ و فرنگی در شعر شاعران فارسی گوی این روزگار انعکاس یابد. افزایش این گونه اصطلاحات و تنوع آنها در شعر روزگار صفویه خود نشانگر افزایش نسبی آگاهی های ایرانیان از مغرب زمین در دوران یاد شده است. از جمله چنین اصطلاحاتی که برای نخستین بار در این زمان در شعر فارسی رایج می شود، «می پرتکال» است. به احتمال زیاد این اصطلاح پس از آمدن پرتغالیان به جنوب آسیا و از جمله استقرار آنها، در جزایر و بنادر ایرانی خلیج فارس و آشنایی ایرانیان با آنها، وارد ادبیات عصر صفویه شده است. حزین لاهیجی در قصیده ای بلند در مدح امام رضا(ع) بدین گونه از می پرتکال یاد می کند:

!!!! !!!!!! !!!!!!! !!!!!!! !!!!!!! !!!!!!! !!!!!!! !!!!!!! !!!!!!!

!!! !!!!!!! !!! !

حزین گویا در سرودن این بیت نظری به بیت زیر از غنی کشمیری شاعر پارسی گوی مقیم هند داشته است:

!!!! !!!!!! !!!!!!! !!!!!!! !!!!!!! !!!!!!! !!!!!!! !!!!!!! !!!!!!!

!!! !!!!!!! !!! !

!!

!!

!!

!!

!!

افزایش رفت و آمدهای اروپاییان به ایران، ایرانیان با نقاشی اروپایی آشنا شدند . بازتابی از این آشنایی‌ها را در ابیات زیر می‌توان مشاهده کرد:

!!!! !!!!! !!!!!

!!!!!!!!!!!! !!!°!!!!!! !!! !!!!!!! !°°!! ! !!!!! !!!!!!! !!!!!!! !!!!!!! !!!!!!!

!!!Ö Óî ËÑ! !!!!! !! !!!

!!!! !!!!! !! !!!!! !!!!!

! !!!!! !!!!!°!!!!!! !!! !°°!! !!!!!°°!! ! !°°!! !!!!! !!!!!°°!! !°°!! !°°!!

!!! ! ! !ž ! !°!!!!°°!!!! !°°!!š !°°°°!! !! !!! !!!!!!! !!! !!!!!!! !!!!!!! !!!!!!!

!!! !!!!! !!! °! !!!!!!!°!!!!°°!!°°!!°°!!°°!! !!! !!!!! !!! °!!!! !š !! °! !!!!!°°!!!!°°!!

!!!îîÑîöî! !!!!! !!!!! !!!!! !!!!! !!!!!

!!!! !!!!! !!!!!

! !!!!!!!!!!!š !! °! !!!!!!!°°!!!!!!°°!! ! °! !!!!!!! !!!!!!! !!!!!!! !!!!!!! !!!!!!!

!!!öîöîEö! !!!!! !!!!!

همچنین برای نخستین بار، اما به ندرت، در شعر شاعران صفوی اصطلاحی به چشم می‌خورد که نشان دهنده آگاهی ایرانیان از صنعت چاپ، که صنعتی اروپایی است، می‌باشد. آنان از این صنعت با اصطلاح کمتر شناخته شده «قالب زنی» یاد کرده‌اند. علی قلی جدیدالاسلام کشیش و مبلغ پرتغالی که در ایران به اسلام گروید مکرر در آثار منشور فارسی خود این اصطلاح را به معنای چاپ بکار برده است. (جدیدالاسلام، ۱۳۷۵، ۳۶) میرزا صدرا از شاعران اواخر صفویه نیز از این اصطلاح چنین یاد می‌کند:

!!!! !!!!! !!!!! !!!!!!!!!!!!! !!! !!!!!!! !!! !!!!!!! !!!!!!! !!!!!!!

!!!îîîîEö! !!!!! !!

